

1984

George Orwell | **1948 (vydáno 1949)**

Literární kontext

Dílo bylo napsáno v období po druhé světové válce, kdy svět čelil novým hrozbám totalitních režimů, zejména komunismu ve východní Evropě a fašismu. V této době se objevovala silná kritika těchto režimů a jejich praktik, což se odráží i v Orwellově díle. Román 1984 byl napsán jako varování před nebezpečím totalitní moci, která může ovládat nejen těla lidí, ale i jejich myšlenky a vnímání reality.

Charakteristika díla

Děj a motivy

Válka je mír, Svoboda je otroctví, Nevědomost je síla

— Heslo díla 1984

Děj

Hlavním hrdinou románu je úředník, soudruh Winston Smith, který žije roku 1984 v Londýně ve fiktivní zemi Oceánii. Vládné velmi tvrdá diktatura v čele s tzv. Velkým bratrem. Oficiální ideologie se nazývá Angsoc (původně anglický socialismus, v anglickém originále knihy Ingsoc) a její ústřední hesla zní: **Válka je mír, Svoboda je otroctví, Nevědomost je síla** (heslo díla)

Životní úroveň je bídná a zhoršuje se. Winston pracuje na **Ministerstvu pravdy**, jež se zabývá manipulováním minulosti, upravování dokumentů tak, aby byly stále platné. Winstonovou prací je upravovat stará čísla novin. **Oceánie** vede střídavě válku se zeměmi **Eurasie** a **Eastasie**. Pokud se změní situace, ze spojence se stal nepřítel a z nepřítele spojenec, Winston a další úředníci přepisují všechny články, které v minulosti vyšly. Velký bratr totiž nikdy nemění svá rozhodnutí, má absolutní pravdu. Podobně se přepisují předpovědi průmyslové výroby, válečného vývoje apod. Ve skutečnosti se nelze spolehnout na pravdivost ani u letopočtu.

Winston se nedokáže bránit myšlenkám na minulost. Postupně začíná pátrat, jaký byl život před nastolením diktatury Strany a domnívá se, že nebyl takový, jak jej líčí oficiální propaganda.

Přemýšlí o své matce a sestře, které zmizely, když byl malý kluk. Začíná si psát deník. Dobře ale ví, že jej na každém kroku i v soukromí sleduje ideopolicie pomocí všudypřítomné techniky.

Stejně jako všechny ostatní členy Strany. **Myšlenky proti Straně jsou ideozločin**, který se tvrdě trestá. A člověka může prozradit i pouhý výraz tváře či mluvení ze spaní. Děti jsou ve stranické organizaci vychovávány k udávání rodičů.

Potkává **Julii**, kterou poprvé vidí na nějakém Shromáždění, poté jí vydává častěji a častěji a myslí si, že jej sleduje a on už vymýšlí způsoby jak se jí zbavit, jestli ji udat, zabít atd. Ale ona mu předá papírek, kde je napsáno “Miluju Tě” a s Winstnem se setkává. Láska sama o sobě i sexuální touha je ideozločin, proto se oba pečlivě skrývají. S Julií o samotě mimo dosah techniky může Winston mluvit svobodně. Jsou si ale od začátku vědomi, že ideopolicie je dříve či později odhalí a zničí.

Winston vidí společníka v Obrienovi, o kterém si celou dobu myslí, že je zastáncem Proletů a je také tajně proti straně jako on. Dokonce se s ním domlouvá na společenství a Obrien mu předává knihu Emanuela Goldsteina, ale Obrien byl také na straně Strany a chytil ho, zradil ho. Obyvatelstvo Oceánie se rozděluje na členy Vnitřní strany (2 % obyvatel, cca 6 milionů), kteří skutečně vládnou, členy Vnější strany, kteří pracují pro stát a vykonávají jeho vůli (členem je i Winston) a proletariát, který tvoří 85 % společnosti. Proletí jsou považováni za méněcenné, žijí ve velmi chudých poměrech, stát se o ně nestará a nechává jim relativní volnost, dokud se mezi nimi neobjeví někdo, kdo by se mohl pro Stranu stát nebezpečný. Winstonovi a Julii se do rukou dostane kniha známého odpůrce režimu Emanuela Goldsteina, Teorie a praxe oligarchického kolektivismu. V ní se Winston dozvídá jak celý systém funguje, ale nedozví se proč svět vypadá právě tak. Otázka proč zůstává symbolicky nezodpovězena v celém románu.

Nakonec jsou Winston i Julie zatčeni a odvedeni do cel **Ministerstva lásky**. Winston při těžkém mučení prozradí vše, co ví a mnohem víc. Přeje si zemřít, ale nemá možnost. Ptá se sám sebe i svých mučitelů, co po něm Strana ještě chce. Později pochopí, že cílem vůbec není dostat z vězně informace a pak jej popravit. Strana chce úplné pokoření a obrat myšlení o 180 stupňů. Chce po něm, aby upřímně miloval Velkého bratra a bezmezně mu věřil. To se zdá zcela nemožné. Ale surovost promyšleně kombinovaná s vlídnými domluvami a obdobími klidu nakonec vedou k cíli. (Svou roli hraje jistě i Stockholmský syndrom.) Winston v okamžicích vrcholné hrůzy přestane dokonce i milovat Julii a je zcela pokoen.

Poté se vězeň překvapivě ocitá zpátky na svobodě. Ale už je jiným člověkem. Znovu je zaměstnán na Ministerstvu pravdy a dokonce lépe placen. Ideopolicie už se o něj nezajímá a jeho by ani nenapadlo proti něčemu protestovat, byť jen v myšlenkách. Setká se i s Julií, ale i ona ho zradila a je zcela podrobená. Winston si uvědomuje, že navzdory všemu teď Velkého bratra miluje a ctí. Čtenář ale vidí, že není jisté ani to, že Velký bratr je žijící osoba. Goldstein a jeho kniha jsou promyšleným dílem Strany. Na knize se podílelo více autorů, např. i O’Brien, který Winstonovi knihu dal a na Ministerstvu lásky ho poté vyslýchal a mučil.

TLDR

Winston Smith žije v totalitní diktatuře Velkého bratra, kde je každý sledován a myšlenky jsou trestány. Pracuje na Ministerstvu pravdy, kde přepisuje historii podle potřeb Strany. Potkává Julii, do které se zamiluje, a společně se snaží najít svobodu v lásce a myšlení. Jsou však zatčeni a mučeni, až Winston nakonec zradí Julii a je zlomen. Po propuštění je zcela podřízen Straně a miluje Velkého bratra.

Motiv

Děj knihy se odehrává v sedmi letech, v zemi kde neplatí žádné psané zákony a není kam utéct. Jde o vylíčení diktatury, která vládne tak efektivně, že si lidé přestávají uvědomovat jiné možnosti, přestávají myslet. Vnímají jen hesla a strojově vytvářenou zábavu (romány, poezii i hudbu). Prakticky nikdo už na způsobu života, který lze shrnout do několika hesel, nevidí nic špatného.

Postavy

CHARAKTERISTIKA POSTAV

- autor se věnuje niternu postav

- jejich charakter se vyvíjí (hlavně u Winstona)

1) **Winston Smith** – hlavní postava, (román se zabývá především jeho životem a jeho postupnou proměnou v průběhu knihy), kupuje si deník, o kterém ví, že by do něj neměl psát, ale stejně to dělá, jelikož je to pro něj něco jako úleva od toho všeho. Celou dobu ho ukrývá.

Postaví ho vždy zpět na místo tak, aby na něm bylo trochu prachu a když ho najde ve stejné pozici, tak ví, že ho nikdo nečetl

- pracuje na Ministerstvu pravdy (zabývá se přepisováním různých dokumentů a měněním historie); je odpůrcem režim, ale postupně se stává milovníkem režimu - byl zatčen ideopolicií a byl mu vymýván mozek, zradí sám sebe; snaží se o odboj; zamiluje se do Julie; vnitřně je odpůrcem režimu (chce se stát také členem Bratrstva= tajné společenství vystupující proti režimu), ale pak se změní
- zradil Julii (celou dobu argumentuje tím, že ji nezradil, protože ji miluje, ale nakonec ho postaví do místnosti ve 101 proti největšímu strachu a on řekne, že ať na jeho místo raději dají julii a tím kompletně zrazuje

2) **Velký Bratr** – všemocný, vládne Straně, ovládá Oceánii tvrdou diktaturou; není jisté, zda existuje

3) **Julie** – pracuje v oddělení literatury, zamiluje se do Winstona - tajně se scházejí (podle mě je pro něj zpočátku symbolem naděje a vysvobození), ale poté ho zradí; dokáže se výborně přetvařovat když ho s Julií přistihnou, tak Winston reaguje ve stylu “Konečně to začíná!” (Konečně, wtf?) jak kdyby na to celou dobu čekal

4) **O’Brien** – člen Vnitřní strany; Winston si myslí, že mají stejné myšlenky a že se spolu spiknou; oběma milencům (Julie a Winston) je zprostředkovaný přístup k Bratrstvu; O’Brien ho ale také zradí, na konci knihy ho mučí; zpočátku se zdá jako hodný, ale pak se z něj vyklube záporák

- presvědčuje Winstona, aby uvěřil Velkému Bratrovi a přiklonil se na jeho stranu

“Setkáme se na místě, kde není temnoty” - to mu říká Obrien a je to nějaká představa budoucnosti, kterou člověk sice nikdy nespatří, ale kterou může v jakési tajemné předtuše sdílet

5) **Charrington** – majitel obchodu s veteší - Winston si od něj něco kupuje, Winston to tam u něj má opravdu rád, pronajímá Winstonovi pokoj pro něj a Julii; je členem ideopolicie, kvůli němu jsou lapeni

6) **Goldstein** – přítel lidu, hlavní osoba Dvou minut nenávisti, původně členem Strany, dnes členem Bratrstva (bojoval proti Straně), má i tu svou knihu, ze které čte Winston - v knize je její úryvek (důležité je zmínit, že v té knize jsou ty různé strany, které mezi sebou válčí - Oceanie, Eurasie a Eastasie)

7) **Syme** – pracovník výzkumného oddělení, je vaporizován (když někdo zemřel, byl úplně smazán ze světa)

8) **Parsons** – Winstonův souseď, oddaný Straně, hloupý, je také vaporizován (udala ho vlastní dcera, když ve spánku křičel: „Pryč s Velkým Bratrem.“), kniha začíná návštěvou Winstona u té rodiny, protože maminka té rodiny potřebuje s něčím pomoci a Winston se poprvé setkává s Parsonovými dětmi

- Parsons je na děti pyšný, že je správně vychoval a vlastně mu nevadí, že ho udali

“Díky, že jste mě zatkli dřív, než to došlo dál...”

Autor

George Orwell (1903 – 1952), britský novinář, esejista a jeden z nejvýznamnějších spisovatelů 20. století.

Život

George Orwell se narodil roku 1903 v Indii, kde jeho otec pracoval ve státní správě. V raném dětství se spolu s matkou přestěhoval do Anglie, kde také vyrůstal a studoval. Později působil jako policista v Barmě, což ho silně ovlivnilo – zejména jeho vnímání kolonialismu a nespravedlnosti.

Roku 1936 odjel jako dobrovolník bojovat do španělské občanské války na straně republikánů. Zkušenosti z války i z pozdějšího života formovaly jeho silně kritické postoje vůči totalitním režimům.

Ač byl často spojován s kritikou komunismu, sám se označoval spíše za socialistu, který však ostře vystupoval proti jakýmkoliv formám diktatury.

Tvorba a témata

Orwellovy knihy nejsou jen politickými alegoriemi – odráží také každodenní život jeho doby, sociální nerovnosti, chudobu, manipulaci, propagandu a mocenské mechanismy.

Velkou inspirací mu byl ruský spisovatel **Jevgenij Zamjatin**, autor románu **My**, díky němuž si Orwell uvědomil povahu totalitních poměrů v Sovětském svazu. To se promítlo zejména do jeho alegorické novely Farma zvířat, kde skrytě popisuje mechanismy moci a zrady ideálů.

V období komunistického režimu byly jeho knihy v ČSSR zakázány a vycházely pouze v zahraničních (exilových) nakladatelstvích.

Další významná díla

- 1984** – dystopický román zobrazující totalitní režim a jeho dopady na jednotlivce
- Barmské dny** – román reflektující Orwellovu zkušenost s britským kolonialismem
- Farářova dcera** – sociálně laděný román o lidských osudech a nespravedlnosti

Současníci

- Karel Čapek** – Bílá nemoc, R.U.R., Matka

- Isaac Asimov** – Já, robot

- Ludvík Souček** – Cesta slepých ptáků

- Arthur C. Clarke** – Vesmírná odysea

Dodatečné údaje o díle